

TRAVEL - MEANS OF MAPPING THE IDENTITY OF ELIADE

Liliana Rodica Feder

PhD, "Mihai Eminescu" National College, Baia Mare

*Abstract:*The construction of the Eliade itself in the spiritual itinerary materialization is outlined within a journey initiated prophetically under the insignia of a question about the meaning of existence. Spiritual edification, mirrored in a true identity atlas, Eliade lingers in his romanian source, but he is living it consumingly as an initiation in the mysteries of the world in his youth, the scenario of becoming being written not only as a traveler and explorer of new geographical spaces , but especially as a creator of one's own destiny. For those who know his biography closely, it is evident that the subjective, spiritual, inner geography is perfectly modulated in an objective, physical, external geography, and is proposed in geographic (continental) macrospace, but also microspaces (countries, cities or even streets), which temporarily proved to have impressed their becoming.

Keywords: geography, identity atlas, identity map, travel, spiritual age

„Geografia este întotdeauna mai puternică decât istoria.”
(Mircea Eliade, *Elemente pre ariene în hinduism*, 1930)

„Nu trebuie să uităm că există și o foarte prețioasă călătorie: aceea
către sufletul nostru, către noi înșine. Călătoria pe care o facem în
singurătate. ” (Mircea Eliade, *Ce învățăm călătorind*, 1933)

Construcția sinelui eliadesc în materializarea itinerariului spiritual se conturează în interiorul unei călătorii începute în mod profetic sub însemnele unei întrebări legate de sensul existenței. Drumul ființării se conturează în matca ronânească și se trăiește mistuitor ca inițiere în tainele lumii în tinerețe, scenariul devenirii scriindu-se nu doar în ipostaza de *călător și explorator* al unor noi spații geografice, ci mai cu seamă ca *făurar* al propriului destin. Încă din adolescență, și apoi în perioada studenției, Eliade nu ezită a-și impune un program de modificare spirituală, itinerariu teoretizat mai apoi într-o conferință radiofonică susținută în anul 1935, sub titlul *Tehnica și educația culturii spirituale (14 iunie 1935)*. Creșterea spirituală reclamată, departe de a fi concomitentă cu cea biologică, o va asemui unei corecte „alimentații spirituale”, deloc întâmplător practică, din moment ce presupune adevărate „tehnici și mijloace”, care, din păcate, constată intelectualul român, sunt foarte puțin cunoscute. Nanismul spiritual de care fugea în adolescență, resimțit în structura spirituală a modernității, Eliade îl va închide în sintagma „pipernicire spirituală”, identificată în cauza insuficienței nutriției a spiritului uman, avertizând că în asemenea circumstanțe omul va „rămâne toată viața cu câteva superstiții logice, câteva scheme mentale, prin care se încăpățânează să judece lumea și spiritul.”¹ Pentru a evita inapetența sufletului împovărat de dogmatismul sterp, de rigurozitatea și siguranța cu care i se recomandă de obicei să judece lumea și oamenii, găsește și propune ascultătorului câteva „tehnici” de tratare a „maladiei”: „contemplația, bucuria, tăcerea, singurătatea - ca să nu mai vorbim de rugăciune și de toate

¹Mircea Eliade, „Tehnica și educația spirituală, 14 iunie 1935”, în Mircea Eliade, *50 de conferințe radiofonice*, București, Humanitas, 2001, p.122.

acele exerciții spirituale în legătură cu ea.”² În aplicarea acestor tehnici individul se poate folosi de cel puțin două „mijloace” de practicare: administrarea culturii prin *lectură* - ca vehicul de apropiere de viață prin carte, devenită o reală „forță de nutriție” -, sau *călătorind* - voiajul în accepțiunea eliadescă se dovedește un potențiator al interesului pentru lumea exterioară, dar și moment de „reculegere ce animă viața interioară”³ - .

Invitație la gândire și reconfigurare spirituală, călătoria, pare a spune Eliade, deschide ferestre în afara și înlăuntrul nostru, iar călătorul, un sensibil purtător al vocației meditației și observației, vibrează la fiecare stimulare a schimbării de decor, își educă și își sensibilizează spiritul de notație în a vedea cât mai adânc și mai limpede oamenii și locurile întâlnite în peregrinările sale. Trebuie să recunoaștem că Eliade în călătoriile de tinerețe și apoi de maturitate este investit cu darul și facultatea de a descoperi „adevărurile și sufletele - dar pe care viața de toate zilele într-un oraș - unul și același - îl uzează și îl anihilează.”⁴ Conturarea și popularea geografiei sale spirituale se face în *spații* și *locuri* geografice, vizibile cu ochiul liber pe imensa hartă fizică a mapamondului. Din fericire, fascinația călătoriei nu se rezumă exclusiv la spațiile culturale explorate sau la locurile geografice vizitate, pentru că așa cum îi mărturisea lui Claude-Henri Roquet, pentru el înseamnă „și un număr de «timpuri» personale pe care le reactualizezi. Cu cât înaintăm în viață, cu atât am impresia că aceste călătorii au loc concomitent în timp și spațiu.”⁵ Iată de ce *spațiul* și *timpul* se propun ca două coordonate indestructibile, funcție de care se construiesc, se planifică scenariile călătoriilor existențiale, în care memoria ca liant între prezent și trecut transformă voiajul într-o amintire-tablou, într-un fragment de viață, care ne ajută să nu uităm că existăm. Timpul acestor însemnări se dilată, cuprinde în stratul de actualitate timpul unor lumi de odinioară, iar scurgerea clipelor, însemnate de muzica clopotelor, în fiecare loc vizitat de Eliade se transformă într-un timp personal, dată fiind complicitatea vizitatorului cu spațiul devenit temporar un *centru*. Așezat în *centru*, călătorul-privitor reconstruiește în propria hartă identitară „sufletul”, imaginea locului și a timpului trăit ca experiență personală.

Citind scurtele *reportagii*, însemnările de călătorie disipate în memorii, epistole sau articole de gazetă, și de ce nu în literatură, remarcăm că Eliade în ipostaza sa de călător, nu se lasă pradă prejudecăților, drept urmare învață, își primenește sufletul la fiecare oprire, se miră, se bucură, se întristează, se arată dezamăgit, reconstruiește umanitatea inefabilă a locurilor din imediata și palpabila realitate. Ochiul minții și cel al sufletului adună în memoria afectivă a scriitorului „fotografii” din locuri ce rezonază în ritmul cosmic. „Ascunsul”, „nevăzutul”, „nespusul”, „inefabilul și insesizabilul” dinlăuntrul geografiei fizice, obiective ce se lasă cartografiate timid în periplul italian, dobândesc vizibilitate și substanță prin cultivarea unui întreg evantai sinestezic de imagini vizuale, olfactive, auditive în cel indian. Toate aceste caracteristici, în ultimele decenii devenite repere analizate metodologic în noi discipline literare, precum geografia literară, sau a unor conexe înțelegeri ale acesteia de tipul geocritică, geopoetică, fac parte din dialogul instituit de patria și limba maternă a lui Eliade cu lumea.

Primele atribute ale sinelui în programul devenirii spirituale sunt absorbite din două zone geografice, de pe două continente, Europa și Asia, pentru ca desăvârșirea transformării *Novicelului* și prezentarea în fața lumii (profane și/sau sacre) ca *Inițiat* să sfârșească pe continentul tuturor posibilităților, în America. Călătoria interioară se clădește pe două planuri

² Mircea Eliade, *op.cit.*, p.123.

³ Mircea Eliade, „Ce învățăm călătorind, 29 iunie 1933”, în Mircea Eliade, *50 de conferințe radiofonice*, p.81.

⁴ Mircea Eliade, *op.cit.*, p.82.

⁵ Mircea Eliade, *Încercarea labirintului*, traducere din limba franceză Doina Cornea, Cluj-Napoca, Ed.Dacia, 1990, p.91.

intersanjabile, ne gândim la invocata dualitate a personalității sale creatoare, și putem afirma că în plan biografic, personal se prezintă ca zidire și căutare a sinelui, pe când în plan spiritual, în planul cunoașterii devine o cercetare minuțioasă a misterului lumii, ultima, o întreprindere prometeică, ce îl conduce la descoperirea simbolurilor și miturilor, iar prin „lumea” sacralizată să impună o nouă viziune asupra ei, în calitate de istoric al religiilor. În ambele cazuri acțiunea temerară se dovedește plină de obstacole, labirintică, în timp ce durerea fiecărei schimbări forțate de direcție, adică „fiecare schimbare bruscă a climei, fizică sau spirituală”, echivalează cu injectarea înlăuntrul ființei sale a unor „senzații și gânduri streine”, fapt ce presupune pentru călătorul Eliade „serioase eforturi ca să-mi regăsesc orbita și centrele de echilibru.”⁶ Viața spirituală eliadescă, după ce cunoaște inocența tinereții, își construiește *centrul* în jurul noțiunii de *libertate*, care experimentată, conduce inevitabil spre trăirea sensului vieții în egală măsură ca *agonie* și *extaz*. Exersata deschidere a celui ce va deveni el însuși „om universal”, Mircea Eliade, în propriul scenariu spiritual se arată incapabil a accepta limitări și delimitări, fie că acestea vizează viața interioară, fie cea exterioară. În ciuda miopiei fizice, și/sau a miopiei „politice”, de-a lungul timpului omul de știință și-a dezvoltat o uluitoare capacitatea de percepție a unor hotare injust trasate, reperabilă în opera literară și științifică, ultima ea însăși atipică, întrucât prin spagerea caracterului monolitic al abordării religiosului, prin introducerea comparatismului, a inter- și transdisciplinarității în tratarea unor subiecte, în cele din urmă ajunge la o ipotetică „reșezare” geografică a lumii. Pornind de la premisa prin care recunoaște foarte devreme, încă din anii petrecuți în India că: „Nu-mi repugnă Europa - superbă și nemuritoare realizare - ci prozelitismul stupid al europenilor”, în același timp conștientizând că și „Asia e suspectă și nesuferită în Europa, nu prin substanța ei - ci prin propaganda pseudomistagogilor”⁷, la maturitate își reajustează personala istorie spirituală - biografică și/sau științifică - într-un unic continent al nașterii și expresiei ființei umane: Eurasia. El descendentul și moștenitorul unei culturi interesante, afirmă apăsător că se trăgea din cele două universuri: „Cel occidental, prin limbă, latina, și prin moștenirea romană, în obiceiuri. Dar mă trăgeam și dintr-o cultură influențată de Orient și înrădăcinată în neolitic.”⁸

Pentru cei ce-i cunosc îndeaproape biografia este lampant că geografia subiectivă, spirituală, interioară, sinele eliadesc, sufletul său se modulează perfect într-o geografie obiectivă, fizică, exterioară, și se propune în macrospații geografice (continentale), dar și microspații (țări, orașe⁹ sau chiar străzi), ce temporar s-a dovedit că i-au amprentat devenirea. Toate aceste reperi ale modificărilor se pot identifica atât în corpusul științific, cât și în expresia esteticului literar, în aceasta din urmă, în ultima perioadă, lectura producându-se și din perspectiva unei geografii literare, căci recurența sintagmelor uzitate de Eliade în întreaga operă - „geografie mitică”, „geografie spirituală”, „geografie interioară” - expun clar preocuparea geocritică, și nu numai, pentru elementul geografic și pentru înțelegerea noțiunii de *spațiu* integrat de regulă imaginii labirintice, inclus unei „geografii simbolice”. Experiența locurilor trăite și diferitele modalități de percepție ale realității geografice, cu precădere în prima vârstă creatoare, le cuprinde într-un discurs literar (*reportagiile*, notele de călătorie) centrat pe un *joc al sensului*, pretext de revelare a realității ascunse a unui loc geografic. Conferind „vizibilitate” spațiului geografic și coeziune între obiectivitatea geografică și propria subiectivitate definește locuri ce capătă sens. Dacă în memorialistică, *jocul sensului*

⁶ Mircea Eliade, *India, Biblioteca maharajahului, Șantier*, ediția a II-a, București, Humanitas, 2008, p.76.

⁷ Mircea Eliade, *op.cit.*, p.80.

⁸ Mircea Eliade, *Încercarea labirintului*, p.88.

⁹ Trimitem la cele două lucrări ale Andreei Răsuceanu: *Mahalaua Mântuleasa, drumul către modernitate* (2009) și *Bucureștii lui Mircea Eliade. Elemente de geografie literară* (2013)

se scrie *explicit* în textele despre sine și lume, în literatură, inclusiv în formula reportajelor de călătorie, unde povestea sinelui este *implicită*, spațiile vizitate se dovedesc porți către o altă dimensiune a lumii, iar traseele parcurse reprezintă inițieri marcate de *semne* misterioase. Cititorul *semnelor* lăsate în urma sa de Eliade, la umbra învățămintelor cu generozitate răspândite de acesta în ipostaza de *guru*, de *profesor*, se poate opri a admira și interpreta configurarea și specificitatea unei hagiografii spirituale urcată în trepte, așa cum se prezintă în fiecare din etapele devenirii sale; sau, în lumina afirmației lui Franco Moretti, anume că hărțile ca instrumente analitice au rolul „de a scoate la lumină relații care de altfel ar rămâne ascunse”¹⁰, extrapolând afirmația acestuia (reamintim că cercetătorul italo-american s-a arătat interesat de utilizarea *hărților literare* ca instrumente de lucru într-o geografie literară) se poate pierde cu harta în mână, căutându-l în Orient sau Occident, între nord și sud, pentru ca pe neașteptate să-l zărească în Est pregătindu-și experiența Vestului. Vizitatorul *hărții identitare, spirituale* eliadeste, aflat în căutarea *metaforei* din macro sau microspațiile biografiei autorului, este nevoit a pendula între cele patru puncte cardinale ale operei și a interpreta *locul* în funcție de o serie de convenții, de semne, de simboluri. Or, tocmai acest pact semiotic, subliniază Andreea Răsuceanu, care îi permite scriitorului „să exprime ceea ce limitările comunicării scrise (continuumul spațiu-timp pe care aceasta îl presupune), nu i l-au permis”¹¹ exploratorului hărții sale identitare, naratorul Eliade și-l arogă temporar ca „ghid turistic”.

Biografia eliadescă se prezintă ca o serie de încercări, de rupturi sau noi începuturi desfășurate pe trei continente: Europa, Asia, America și în cel puțin patru orașe-*centru*, total diferite: București, Calcutta, Paris, Chicago, devenite materie vie de cercetare într-o posibilă *hartă identitară*. Experiențele existențiale trăite în aceste continente, la o atentă analiză, după ce ne vom fi permis libertatea unei maxime esențializări temporale a tuturor celorlate periodizări operaționale în lucrările dedicate biografiei subiectului, concentrând inclusiv împărțirea făcută în *Memorii*, atunci când își povestește viața, remarcăm că se (re)pliază pe trei mari falii temporale, asimilabile „vârstelor” spiritului. Cum fiecare „vârstă” coincide cu un anumit spațiu, fără a se suprapune peste un altul, putem afirma că America reprezintă vârsta maturității și senectuții savantului, că Asia se trăiește ca vârsta tinereții unui filosof însetat de absolut, iar Europa rămâne vârsta inocenței pierdute și regăsite în sensul ei universal, cel al creației, al căutării miracolului inefabil, care este omul și destinul său. Nu excludem nici abordarea macrotemporală, trăită în „cicluri” existențiale, ca o consecință a unei geografii spirituale sintetizate, derulate în doar două continente: Eurasia și America. În acest caz e limpede că în cele două spații geografice timpul ia forma unui ciclu existențial. Sorin Alexandrescu, de exemplu, în analiza configurării spațiului lusitan în biografia și opera eliadescă introduce sintagmele „ciclu catastrofic” - în care avem de-a face cu migrația spirituală a intelectualului estic spre „Vest” și refugiarea acestuia în spații recuperatoare sau salvatoare, ce temporar înregistrează „catastrofele” din biografia *personajului* Eliade - și pe care noi o asociem spațiului euroasiatic, respectiv „ciclu stabilității și împlinirii” - trăit pe continentul american ca prelungire a „ciclului dezvrăjirii” începute în Franța, „dezvrăjirea” fiind sinonimă cu trezirea la realitate a intelectualului român, care în perioada 1925-1945 își cultivase utopicele teorii cu referire la necesitatea construcției unui om și lumi noi – pentru ca în final să dovedească că „s-a vindecat de credința în remodelarea omului și a lumii.”¹²

¹⁰ Franco Moretti, *Atlas of the European Novel, 1800-1900*, Verso London&New York, 2009, p.5 *apud* Andreea Răsuceanu, *Bucureștiul lui Mircea Eliade*, p.25.

¹¹ Andreea Răsuceanu, *op.cit.*, p.25.

¹² Sorin Alexandrescu, *Mircea Eliade dinspre Portugalia*, București, Humanitas, 2006, p.296.

Eliade își consemnează continuumul vieții la fiecare schimbare și creștere spirituală, transcrierea „*trăitului* într-o biografie”¹³ se face sub imperiul imediatului, în nuditatea întâmplării, fără a însoți notațiile de explicații sau autojustificări. Intensitatea temperaturii spirituale o cuprinde într-un *jurnal*, martorul frământărilor, oglinda „vârstelor”, hrănit constant cu evenimente, locuri, întrebări existențiale, referințe științifice, emoții și sentimente preluate dintr-o memorie afectivă, ea însăși divizată geografic; adeseori în critica de specialitate se scrie, se analizează, se trimite (în ultima vreme se publică) înspre „jurnalul indian”, „jurnalul portughez”, „jurnalul italian”, ultimul amintit și sub sintagma „jurnal sentimental” (în interiorul căruia putem citi și un „jurnal florentin”); în orice caz, toate aceste texte, povestesc întâmplări „care au jucat un rol în traiectoria vieții mele”¹⁴ afirmă scriitorul, și care fără îndoială indică „schimbările, revizuirile și, în ultimă instanță, reînnoirea concepțiilor și speranțelor pe care le aveam înainte de plecarea din țară.”¹⁵

Reconstrucția atlasului identitar eliadesc implică situarea cercetătorului în interiorul unui scenariu în care topografiile destinului, ca lumi prin care a călătorit în căutarea unui *acasă*, care, după remarcă Sorin Alexandrescu, „nu se construiesc liniar, ci prin cercuri concentrice, izvorâte dintr-un moment de profundă criză, când existența unui individ se clatină și el își alege un viitor, printre altele, prin reinterpretarea trecutului”¹⁶, se reactivează practicând psihanalitica regresie în timp și spațiu, dar în sensul invers călătoriei dantiene, pornind de la ultimul areal concentric, fizic, geografic, definit în *Încercarea labirintului* ca „paradisiac”, în care și-a trăit aventura cunoașterii; anume se pornește din America, pentru a coborâ și ajunge în final la „perioada amniotică”, oprirea în acest strat al memoriei situând „vizitatorul” atlasului identitar în fața primelor amintiri cu referire la primele călătorii întreprinse în afara patriei și limbii materne, adică Italia, țara unde găsisse pentru întâia dată *locul* prielnic de conturare al idealului său de filosof, un personaj erou, erudit, pasional, mereu pregătit să se deschidă experiențelor atipice, uneori nonconformiste.

America este ultimul punct al schimbării de loc și limbă, de-a dreptul punctul terminus al vieții istoricului religiilor român, unde se va stinge din viață la 22 aprilie 1986, la vârsta de 79 de ani; este locul în care cu adevărat s-a simțit împlinit profesional. Ajuns pe continent în anul 1956, însoțit de Christinel, cea de-a doua soție, se stabilește la Chicago, unde a predat ca profesor de istorie comparată a religiilor la Universitatea Loyola, reputația sa crescând cu fiecare an și cu fiecare nouă lucrare apărută. În *Memorii* Eliade mărturisește că sosirea pe pământul american i-o datorează profesorului Joachim Wach, șeful departamentului de la Facultatea de Teologie (Divinity School), întâlnit cu un an înainte la Roma, în 1955, la Conferința de istorie a religiilor, acesta lansându-i invitația de a participa în calitate de *visiting Professor* la susținerea unui curs în legătură cu faimoasele Haskell Lectures, ținute înaintea sa de Rudolf Otto și Massignon; ulterior, cursurile sale vor vedea lumina tiparului la o editură new-yorkeză, tipărite sub titlul *Birth and Rebirth*. La moartea lui Wach, decanul aceleiași facultăți, Jerald Brauer, îi propune pe lângă rolul de conferențiar Haskell, să devină Profesor în prestigioasa instituție academică, locul în care găsisse după spusele sale „o atmosferă admirabilă, aproape paradisiacă!”¹⁷ Orașul-*centru*, așezat într-un șes întins pe o mie de kilometri, Chicago, displace - mai ales din punct de vedere arhitectural, persistența negrului din ferestrele edificiilor îi atacă privirea, Eliade nefiind un admirator al

¹³ Sorin Alexandrescu, *op.cit.*, p.301.

¹⁴ Mircea Eliade, *Memorii vol.I-II (1907-1960)*, Ediție și cuvânt înainte de Mircea Handoca, București, Humanitas, 1993, p.250.

¹⁵ Mircea Eliade, *op.cit.*, p.380.

¹⁶ Sorin Alexandrescu, *Mircea Eliade dinspre Portugalia*, p.9.

¹⁷ Mircea Eliade, *Încercarea labirintului*, p.75.

„paradisurilor artificiale”, conglomerate de vile și case elegante -, dar și place în același timp, acolo unde regăsește culoarea integrată spațiului, în *centrul* campusului; iubește parcul, în care vererile vin să cerșească migdale, lacul, clădirile universității, a bibliotecii și muzeului, cele care conferă adevărata măsură a marilor specialiști prezenți. Chiar dacă America pentru Eliade „nu e o țară ca și Franța sau Italia, unde peisajul este de o nespusă frumusețe și are o istorie a lui în varietate”¹⁸, admițând cu franchețe în confesiunea făcută lui Claude-Henri Roquet că „totuși eu rămân un european”¹⁹, adaugă câteva orașe ce îl atrag: San Francisco, Boston, Santa Barbara, o parte din New York și din Washington, dar și câteva tablouri peisagistice, cum ar fi golful din San Francisco, de exemplu.

Judecatăde europeanul superficial, „ca un continent în veșnică nemișcare”²⁰, Asiarămâneo prezență constantă în opera științifică și literară eliadescă. Eliade descoperă continentul asiatic în esența sa, în osmoza vieții moderne cu tradiția milenară; descoperirea se trăiește într-o concentrare miraculoasă de energii în „înțelegerea sufletului și realizarea fericirii eterne rezultată din cunoaștere și contemplație”²¹, de aici, probabil, sentimentul viguros al perenității emanat de opera sa. Continentul asiatic, pentru *omul* Eliade, este locul întâlnirii cu destinul, în timp ce pentru *intelectualul* Eliade reprezintă înțelegerea misiunii culturale și spirituale a propriei patrii, de mediatore între Occident și Orient. Indiaîi deschide poarta fascinantului Orient, un spațiu al oniricului camuflat într-o realitate cu povești, peisaje și oameni incredibili, un loc misterios al devenirii, toposul în care găsește suprema plăcere a spiritului uman de a exista liber. Spațiul acesta geografic miraculos se va rescrie și se va lăsa rememorat în toate trăirile aparte ce i-au schimbat sensul existenței. Călătoria în India, pământ atins în anul 1928, pe când debarca la Colombo, în Ceylon, dintru început s-a proiectat ca o expediție în căutarea absolutului, a Indiei eterne, transistorice, unde găsește o întregă lume a simbolurilor, pe care a învățat să le descifreze în scrierile literare și științifice. Pentru cititorul lui Eliade e limpede că acest spațiu fizic, exterior, din geografia sa spirituală, deosebindu-se de tot ceea ce spiritul său neliniștit se obișnuise să perceapă, este trăit în cele mai semnificative detalii, fizice și metafizice. Iată de ce pentru el „noaptea Indiei de sud nu e noaptea Dobrogei, nu e noaptea munților noștri, nu e noaptea Italiei.”²², ci o noapte a misterului, în care singurul tovarăș e mereu același: sufletul. Lecția evitării morții sufletului descrisă în *jurnalul indian* ca „moartea inteligenței și a vieții interioare”²³, tânărul creștin român o învață în aceste locuri, ce poartă însemnele vocației unui magistru, căci „India *poate* învața Occidentul [D-voastră] superb și mortuar”²⁴, poate oferi Europei „*calea* bătorită de indieni de mai bine de patru mii de ani împotriva «secăturii, dogmatismului, definitivatului, rigidității spiritului»”²⁵, pentru a se împlini în bucuria trăită ca voluptate tumultoasă și sălbatecă „ca ploile Bengalului”, sau calmă, elevată, aidoma „culmilor himalayene”²⁶. Generozitatea Indiei este nemărginită, iar înțelepciunea acestui ținut se oferă necondiționat, chiar și europenilor „cu frunți încrețite”, ce i-au furat temporar identitatea și a căror „muncă încheștează și doare”²⁷. Trăind pentru un timp în mediul autentic indian, atras mai mult de yoga populară decât de cea clasică, alegere taxată ca abatere de la trasarea reperelor hărții

¹⁸ Mircea Eliade, *op.cit.*, p.97.

¹⁹ *ibidem*, p.97.

²⁰ Mircea Eliade, „India nouă, 19 aprilie 1933”, în Mircea Eliade, *50 de conferințe radiofonice*, p.71

²¹ *ibidem*, p.71.

²² Mircea Eliade, *India...*, p.30.

²³ Mircea Eliade, *op.cit.*, p.154.

²⁴ *ibidem*, p.154

²⁵ *ibidem*, p.154.

²⁶ *ibidem*, p.154.

²⁷ Mircea Eliade, *op.cit.*, p.157.

spirituale propuse de mentorul său, Dasgupta, Eliade, prin această primă „deviere” al scopului călătoriei indiene, ajunge să descopere adevărata sa misiune, și care în cele din urmă nu se dovedește a fi cea de ascet.

Europa este considerat continentul originilor, obârșia identității sale culturale; este spațiul ce îi prilejuiește oportunitatea aplicării celor învățate pe continentul asiatic, căci renunțând la ideea de a fi un sfânt ascet, prin reîntoarcerea sa *acasă* (interpretând sensul acestui termen în cea mai largă accepțiune, adică de apartenență la un macrospațiu geografic) își arogă ca misiune rolul de „tălmăcitor” estic al tainei indiene, de altfel admirabil materializat în activitatea științifică desfășurată în vest/occident. În anii '35 se reambientează din nou în Europa lui Antonio Magliabecchi (un personaj sintetic, în a cărui memorie se conserva misteric harta unui continent european cu alte granițe: „În mintea sa exista o imensă configurație a Europei.”²⁸), într-o realitate fizică, geografică devenită spațiul provocărilor și maturizării intelectuale. În acest areal geografic itinerariul spiritual eliadesc punctează câteva țări europene ce se vor rememorate și trăite în specificitatea lor ca zone recuperatoare. Franța, de exemplu, reprezintă spațiul cultural în care înțelege a se solidariza cu poporul român prin practicarea rezistenței prin cultură, un revers al medaliei scurtei sale implicări politice, legionare (așa cum s-a prezentat aceasta, în toate nuanțele ei) prin distribuirea judicioasă și lucidă a energiilor creatoare ce demonstrează o maturizare exemplară a conștiinței politice.²⁹ Ruptura de patria natală, trăită în esența atmosferei pariziene construiește un alt reper al *hărții spirituale*, ce copiază îndeaproape derularea vieții private. Este surprinsă în literatura de frontieră, diaristică ca spațiul geocultural care l-a primit în lumea sa ca savant, deși nu a avut un post fix la vreo universitate de aici. Treptat, Eliade învață a se adapta „timpului parizian”³⁰, deși după 1956 viața i se va împărți între două continente: America și Europa, respectiv două orașe: Chicago și Paris, ultimul topos urban este locul în care conștientizează „cu o intensitate aproape paroxistică fascinația creatoare a «decorului».”³¹ Aplicată și exersată de timpuriu implicația și transformarea spațiului geografic urban în literatura și în călătoria eliadescă, începând cu periplul italian și indian, nașterea genuității primordialei expresii stilistice o descoperă în orașul luminilor, deloc desfigurată de progresele tehnice sau de arhitectura modernă, în care casele nu sunt „mașini de locuit”, astfel că sub impulsul *libertății* creatoare își redobândește spontaneitatea și beatitudinea imaginației. La Paris „schimbarea de decor” potențată de imaginația creatoare se traduce pentru Eliade într-o „renaștere», se dovedește a fi o regenerare radicală a ființei.”³² Portugalia, un alt reper geobiografic, coincide cu mirajul libertății, pierderea Ninei, depresia și narcoticele, dar mai ales, dacă exceptăm neconcludenta oprire în Anglia, poate fi considerată prima situație și ședere a sa în Occident. Europeanul estic, întors din India, prin arogarea misiunii de mediator între Occident și Orient, are acum posibilitatea aplicării acestei intenții. Cei patru ani și jumătate portughezi, timp în care a început să redacteze în limba română *Tratatul de istoria religiilor* și o parte a volumului *Le Mythe de l'Eternelle Retour*, și a învățat foarte rapid

²⁸ Mircea Eliade, „Deliciile erudiției, 20 octombrie 1935”, în Mircea Eliade, *50 de conferințe radiofonice 1932-1938*, p.168.

²⁹ Eliade ajunsese să gândească în termeni subtili implicarea intelectualului din exil în viața politică a patriei-mame. Îi mărturisește lui Claude-Henri Roquet, în *Încercarea labirintului*, p.74, că misiunea intelectualului în politică se construiește prin propagarea culturii: „Cred că ceea ce facem în artă, în știință, în filosofie, va avea, la un moment dat, un efect politic; de a schimba conștiința omului, de a insufla o anumită speranță. Nu cred deci, că omul care continuă să lucreze și să creeze se depărtează de momentul său istoric.”

³⁰ Mircea Eliade, *Jurnal. vol.II. (1970-1980)*, Ediție îngrijită și indice de Mircea Handoca, București, Humanitas, 1993, p.163.

³¹ Mircea Eliade, *op.cit.*, p.167.

³² *ibidem*, p.167.

portugheza pentru a-l citi pe Camões, căci își propusese să îi dedice o carte, i-au furnizat material pentru un *jurnal portughez* și în plus pentru o carte despre Salazar. Capitala portugheză, Lisabona, apare ca un oraș oarecum în afara istoriei, a istoriei contemporane adăugăm noi, în afara „infernului adus de război.”³³ Viața i se scurge, scrie în *Jurnalul portughez*, printre strigătele oprimate de dimineață ale vânzătorilor de ziare și insidioasa teroare și panică a realității, întrebându-se neîncetat dacă țara sa va mai exista, sau dacă ai săi vor supraviețui. Descriș în alternanța unor culori neutre, pastelate, de alb și albastru, orașul prinde viață abia seara, când devine vocal, se pot auzi „melodii pe toate străzile, toată lumea cântă.”³⁴ Dar cea mai dureroasă amintire conservată în memoria spațiului lusitan este durerea fizică resimțită la pierderea soției și în aceeași măsură la vestea instaurării regimului comunist din România; dureri suprapuse, chiar dacă ultima trăită *in absentia*, și care prin contopire îi cronicizează maladia de acum cunoscută, melancolia. Angliacoincide cu o scurtă carieră diplomatică, importanța spațiului în *harta spirituală* eliadescă este legată de miraculoasa vindecare a „miopiei politice”. După atrocitățile comise de Garda de Fier a lui Codreanu, Eliade resimte acut dezamăgirea deturnării idealurilor spirituale ale Legiunii, singura cale salvatoare întrevăzută în acel moment istoric, în detașarea de contingentul realității, este acceptarea postului de atașat cultural al Legației din Londra a guvernului Regelui Carol al II-lea, îndatorirea sa principală fiind aceea de a promova bunele relații culturale dintre România și Marea Britanie. Experiența britanică, deloc spectaculoasă, trăită și asumată ca autodistanțare de realitatea politică românească, se rescrie mai târziu, în 1955, din perspectiva memoriei istorice în câteva episoade apocaliptice, apărute în romanul *Noaptea de Sânziene*, legate de războiul fulger de la Londra, în timp ce din perspectiva activității științifice rămâne cunoscută ca perioada inițierii planului lucrării *Tratatului de istorie a religiilor*. Părăsește Regatul britanic în momentul în care relațiile cu România sunt întrerupte, și când acceptă un post de consilier cultural în ambasada României de la Lisabona, în Portugalia. Italia conservă povestea primei tinereți a novicei Eliade, sau parafrazându-l pe Mac Linscott Ricketts, putem afirma că reprezintă vârsta inocentului plecat prin lume, prelungită în amintirile încă proaspete din perioada indiană: „Colina aceasta tristă, cu mânăstirea singuratecă, cu pietre albe adăpostind șerpi - îmi împrăspătează viziuni dintr-o Italie străbătută la douăzeci de ani.”³⁵; sau în cele îndepărtate din însemnările diaristice: „Cea dintâi călătorie în Italia, organizată de liceul *Spiru Haret*, în primăvara anului 1926, într-un vagon cu paturi, care ne-a purtat de la București la Napoli și înapoi (pe o altă rută).”³⁶ În anii tinereții, spațiul geografic italian, amintit în *Jurnal* ca „vechea mea pasiune din adolescență și prima tinerețe”³⁷, în *harta spirituală* eliadescă se prezintă ca o lecție itinerantă de geografie, citită și interpretată în termenii unei „călătorii sentimentale”, în timp ce la maturitate și senectute se trăiește ca o perenă re-întoarcere, prilej de rememorare, un veritabil vehicul anamnetic, liantul trecutului cu prezentul, cu funcție recuperatoare a unui timp și decor geografic.

Pentru tânărul student român patria lui Dante, leagănul latinătății nu a reprezentat un simplu punct turistic, în ciuda unor sensibilități subiective nutrite în decantarea aspectelor vieții cotidiene peninsulare. Descifrarea unicității regăsite în gesturile umane și-n expresivitatea peisagistică nu se face prin ochi idolatrii, și nici într-un caz din poziție de inferioritate, existând o adevărată strategie de percepție și explorare a călătorului, care afirmă

³³ Mircea Eliade, *op.cit.*, p.71.

³⁴ *ibidem*, p.71.

³⁵ Mircea Eliade, *India...*, pag.26.

³⁶ Mircea Eliade, *Jurnal, vol.II.*, p.366.

³⁷ Mircea Eliade, *Jurnal, vol.I.*, p.285.

răspicat: „Mă silesc să-mi acidulez spiritul critic. Nu vreau să fiu emoționat de ilustrate, de reminiscențe livrești, de romantism.”³⁸ Prefigurând latura scriitoricească, jurnalistul-călător în primele impresii adunate în notele de drum ale primului itinerar italian, recunoaștem nu toate reușite estetice, prilejuite de trecerea prin Trieste - Veneția - Ravenna - Florența - Pisa - Roma - Napoli (și a împrejurimilor acestui oraș: Capri, Vezuviu, Pompei), la maturitate vizitând și Sicilia, poposind în Taormina, Siracuza și Palermo, depășește banalitatea primelor relatări descrise după mărturisile sale „la cald”, în principal datorită calităților de prozator, demonstrând o adevărată evoluție a evocării în cel de-al doilea sejur, din anul 1928, când reîntâlnește Veneția, după cum probează decierea incidentului petrecut pe strada (via) Garibaldi, a cărui relatare o transformă într-o veritabilă pagină de literatură clasică, și unde ajunge intrând prin Tarvisio, pentru a se opri în final din nou la Roma. Reportajele italiene vor alcătui un interesant *jurnal sentimental*, deținând excelente pagini eseistice. În călătoria italiană îl descoperim interesat de imagistica peisajului urban, arhitectural, captată de un ochi metafizic, preocupat de „aerul” și „duhul” clădirilor sau de „misterul” femeilor, și aproape deloc de realitatea imediată, palpabilă, trăită de turistul ce se plimbă cu ghidul turistic în mână. Notele de drum sunt populate cu o serie de intuiții teoretice ce vor deveni treptat materie științifică și chiar materie epică în viitoarele sale romane. Principala mișcare a spiritului este dată de notația îndreptată înspre descifrarea obiectelor, gesturilor cărora încearcă să le descopere adevărata motivație. Lentila „aparaturii de fotografiat” eliadesc, „ochiul” vindecat miraculos de miopie, nu suferă nici o distorsiune, dimpotrivă, am spune că uneori denotă capacități paranormale, căci surprinde aceste locuri, așa cum remarca N.M. Rusu, cu atenție la detalii, ca și cum ar descifra „o mână, gesturile și expresivitatea acesteia.”³⁹ Tema „mâinii”, a „palmei” și a „brațelor”, cu rol fundamental în mitologie, o va lega indisolubil de tema „dansului”⁴⁰, a ritualului coregrafic, ultima îmbogățită prin experiența indiană, o experiență a cărei fascinație dată de ritm și sugestie simplului privitor îi este aproape imposibil de redat, căci dincolo de vizibil se întrevăd „mișcările acelea de cobră somnoroasă, mișcări de mușchi lungi, mai mult intenție decât gest, întretăiate de tresăriri mâniate, de idol însuflețit prin minune”⁴¹, toate teme transferate cu succes creației literare, alături de alte motive și ele descoperite în sejurul italian, și apoi înzestrate cu suflet în literatură. Motivul „caselor vechi”⁴², al crepusculului ca ciclu al existenței revoluate au devenit parte a unui discurs literar bătut și străbătut aproape până la epuizare în critica trecută și prezentă.

BIBLIOGRAPHY

Alexandrescu Sorin, *Mircea Eliade dinspre Portugalia*, București, Humanitas, 2006.
Eliade Mircea, *50 de conferințe radiofonice*, București, Humanitas, 2001.

³⁸ Mircea Eliade, „Evadări pascale Veneția II”, în Mircea Eliade, *Itinerariu spiritual, Scrieri de tinerețe, 1927*, Ediție, note și indici de Mircea Handoca, București, Humanitas, 2008, p.153.

³⁹ M.N.Rusu, „Eliade înainte de Eliade (III)”, în „Săptămâna culturală a Capitalei”, nr. 35, 30 august 1984, în „*Dosarul*” *Eliade*, XV, (1984-1985), *Personalitate fascinantă*, Cuvânt înainte și culegere de texte de Mircea Handoca, București, Curtea Veche, 2013, p.120.

⁴⁰ Rămân memorabile considerațiile estetice pe marginea dansului modern la Abbazia, sau rândurile dedicate senzualității Veneției.

⁴¹ Mircea Eliade, „Dansuri în noapte la Jaipur, 1932”, în Mircea Eliade, *50 de conferințe radiofonice*, p.45.

⁴² Putem citi despre zidurile decăzute ale Veneției, sau despre spiritualitatea preotului Ernesto Buonaiuti căutată în însemnele casei sale, situată pe „via Giulia Alberoni, alee întunecată și liniștită cuprinzând tot soarele pe terase și toată umbra între zidurile cu iederă. Era atâta liniște și atât de dureroasă odihna cartierului...”

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

- Eliade Mircea, *Încercarea labirintului*, Traducere din limba franceză Doina Cornea, Cluj-Napoca, Ed.Dacia, 1990.
- Eliade Mircea, *India, Biblioteca maharajahului, Șantier*, Ediția a II-a, București, Humanitas, 2008,
- Eliade Mircea, *Memorii vol.I-II.(1907-1960)*, Ediție și cuvânt înainte de Mircea Handoca, București, Humanitas, 1993.
- Eliade Mircea, *Jurnal, vol.I.(1941-1969),vol.II.(1970-1980)*, Ediție îngrijită și indice de Mircea Handoca, București, Humanitas, 1993.
- Eliade Mircea, *Itinerariu Spiritual. Scrieri de tinerețe, 1927*, Ediție, note și indici de Mircea Handoca, București, Humanitas, 2008.
- Eliade Mircea, *Jurnal portughez și alte scrieri, 2 volume*, Prefață și îngrijire de ediție de Sorin Alexandrescu, București, Humanitas, 2006.
- Răsuceanu Andreea, *Bucureștiul lui Mircea Eliade*, București, Humanitas, 2013.